

libovolný den. V Těšíně, dále v obcích okresu frýštatského má se dáti výpověď do 6 neděl z bytů najatých na neurčitou dobu nebo na jeden rok, v obcích okresu frýdeckého do 3 měsíců před vypršením činžovního čtvrtletí, ve venkovských obcích oderského okresu platí pro každý nájem uzavřený na dobu neurčitou tříměsíční libovolná lhůta k výpovědi, ve venkovských obcích okresu těšínského dlužno vypovědět byt šest měsíců před 1. dubnem a 1. říjnem.

Štýrsko: Ve Štýrském Hradci a předměstích jeho lze dáti výpověď toliko v prvních osmi dnech měsíců února, května, srpna a listopadu.

Tyroly. V Inností, Hallu, Bolzanu a Brixenu jsou tyto lhůty k výpovědi: 2. únor, 24. duben, 25. červenec a 16. říjen (nař. místodrž. ze dne 15. dubna 1859 č. 33 z. z.).

V Tridentu platí smlouvy nájemní — pokud nebyla zvláštní doba sjednána — na čtvrt roku s terminem připadajícím na 29. září, 29. prosince, 29. března a 29. června.

V Terstu jest dvojitá lhůta k stěhování a to dne 24. února a 24. srpna; příslušné k tomu lhůty k výpovědi stanoveny jsou na 10.—23. listopad, pokud se týká, na 10.—23. květen. (Srv. podrobněji čl. »Pacht a nájem«.)

Řády štolní (Taxy štolní).

I. Vznik a základ.

Štolními řády rozumí se tarifové upravení štolních poplatků (viz čl. Poplatky štolní), jež pro určité církevní úřední úkony sluší pokládati za přípustné. Takové štolní řády mohou býti vydány a zavedeny buď vrchností církevní (biskupy) se státním souhlasem nebo státem v souhlase s episkopátem dle toho, jaké stanovisko stát vůči církvi zaujímá.

V Rakousku byly v minulém století za tehdejšího absolutismu i veškeré církevní záležitosti ovládajícího stanoveny štolní řády státem přímo pro jednotlivé země a to pro Čechy patentem ze dne 30. května 1750, pro Moravu pat. ze dne 15. dubna 1749, pro Slezsko pat. ze dne 4. října 1749, pro Vídeň pat. ze dne 25. ledna 1782, Dolní Rakousy pat. ze dne 27. ledna 1781, Horní Rakousy pat. ze dne 20. ledna 1783, Štýrsko pat. ze dne 13. prosince 1774, Halič a Vladiměř (pro latinský, řecko- a arménsko-katolický ritus) pat. ze dne 1. července 1785; na Korutany byl dv. d. ze dne 6. června 1799 vztažen štolní řád platný pro Štýrsko, pro Krajinu vydán štolní řád teprve nařízením centrální organisační dvorské komise ze dne 11. března 1816, v Tyrolsku a Vorarlberku nebyl štolní řád vůbec zaveden a platila tu dílem zvyklost, dílem úmluva neb místní předpis, až guberniálním nařízením ze dne 28. května 1820 bylo prohlášeno, že tam, kde nepozůstávají provincialní nebo lokální štolní řády, jež do r. 1806 skutečně zákonného schválení dosáhly, mají sloužiti za měřítko štolní řády platící pro Vídeň a Dolní a Horní Rakousy.

Pro řecko-východní křesťany v Bukovině byla štola upravena »duchovním regulačním plánem« ze dne 29. dubna 1786, až v poslední době platil pro ně zemskou vládou schválený štolní řád ze dne 20. února 1859; ohledně příslušníků řecko-východní církve v metropolích Sibíni a Karlovicích ustanovil reskript z r. 1868, že křesť, požehnání, ohlášky a sňatek, zpověď, zaopatření, pohřeb, svěcení vody a vydávání výpisů z matrik se strany farních duchovních vůči farním příslušníkům se mají díti zdarma, tak že tedy veškeré úkony jinde štole podléhající tu od štoly jsou osvobozeny.

Pokud se týče obsahu shora uvedených starších patentů, sluší vytknouti, že tyto neurčují poplatky příslušející za jednotlivé štolou povinné úkony vrchnosti duchovní, jakož i jiným osobám při nich spolupůsobícím zejména mešníkům, ministrantům, zpěvákům, hudebníkům, hrobařům a pod. dle jednotných sazeb, nýbrž přidržují se systému třídního a to dělí se v školním řádě pro Čechy, Štýrsko a Korutany obyvatelstvo především ve 3 stavy: šlechtu, stav měšťanský a stav selský, ve školních řádech pro Moravu a Slezsko však jen ve stavy 2, šlechtu a stav občanský; dále se pak dělí šlechta ve 3 a stav měšťanský resp. selský a občanský ve 4 nebo 5 tříd a pro každou z těchto tříd jest stanovena určitá sazba poplatková; v ostatních štolních řádech se naproti tomu liší toliko pohřby dle obřadnosti, s jakou se odbývají, ve 3 třídy: »kondukt celý, poloviční a čtvrtina konduktu«; všude však kromě toho jsou poplatky za pohřeb upraveny ještě různým způsobem dle stáří zemřelého. (Podrobnosti ve spise J. Helferta Kirchenvermögen, 2. díl, Praha 1825, § 36 a dodatek lit. A. a P. Baldaufa »Pfarr- und Decanat-Amt, 5. díl, Štýrský Hradec 1847, § 23 a n.)

II. K otázce právní platnosti těchto štolních řádů budiž podotknuto toto:

Jelikož od vydání jmenovaných patentů — nehledíme-li k tomu, že dv. d. ze dne 29. listopadu 1819 bylo dovoleno vybírat štolní poplatky počínajíc dnem 1. ledna 1820 v konvenční měně — nebyla vůbec všeobecná úprava štolních poplatků předsevzata, nastává otázka, zdali ony staré štolní řády posud po právu pozůstávají a závaznou moc mají? Tato otázka byla opětovně, posledně v letech 1892 a 1896 v jedné části tisku jakož i v říšské radě přetřásána, a vyskytly se stejně rozhodné hlasy jak pro kladné tak i pro záporné její zodpovězení. Ve skutečnosti není však ani jedno ani druhé mínění úplně správným.

Především jest jasno, že rozdělení obyvatelstva ve stavy a třídy, jehož jedna skupina patentů použila a jež snad mohlo odpovídati poměrům tehdejšímu, s mohutným rozvojem veškerých společenských poměrů od druhé polovice 18. stol. počínajícím sotva by bylo lze srovnati. Rovněž jest samozřejmo, že poplatkové sazby ve staré patenty pojaté, jež vlastně jsou mzdou za konanou práci, jako poplatky pro hrobaře, zvoníky a vůbec veškeré poplatky pro osoby při nějakém úkonu spolupůsobící, jež neplynou ze stálého příjmu s jich dotyčným postavením spojených, při každé značnější změně mezdních poměrů rovněž stávají se nepřiměřenými. Avšak i v ostatních směrech nelze platnost starých patentů všeobecně hájiti.

Před jich vydáním bylo tu velice mnoho v jednotlivých zemích, na četných místech dokonce speciálních řádů štolních, které se zakládaly buď na dávném zvyku, nebo na úmluvě mezi farářem a obcí, nebo na ujednáních již při zřízení obročí učiněných a zachovávané byly v souhlase se světskou i církevní vrchností. Nebylo nikterak úmyslem a určením těchto patentů takovéto po právu pozůstávající štolní řády potlačiti, tak na př. mělo dle shora cit. patentu pro Štýrsko štolním řádem »býti odstraněno libovolné a nesmírné vydírání« a patenty pro Moravu, Čechy a Halič jakož i nařízení pro Čechy ze dne 14. května 1778, ze dne 17. ledna 1786 a ze dne 28. května 1789 (cit. v Helfertově spise Kirchenvermögen II., § 37) prohlašují výslovně, že »při takových řádech má se zůstatí, byť

i nový štolní řád (t. j. v patentech obsažený) byl vyšší nebo nižší.« Ve skutečnosti byly štolní poplatky po vydání patentů v každé době vybírány buď dle starších sazeb na zvyku nebo úmluvě se zakládajících nebo byly tam, kde »císařský« štolní řád nabyt platnosti, rovněž zvykem a úmluvou od času k času dle změny poměrů cen sazby přiměřeně upraveny; tak ku př. šetření nejvyšším zemským úřadem v Čechách v letech 1829 a 1845 konaná ukázala, že toliko nepatrná část všech duchovních správ se řídí patentem z r. 1750. Výnos pražského místodržitelství k českým ordinariátům ze dne 4. listopadu 1874 č. 4511 na základě nových šetření u okresních hejtmanství přímo praví: »Nelze pochybovati, že štolní řád ze dne 30. května 1750, jenž vlastně ve skutečnosti vůbec neúčinkuje, pro přítomné v tak značné míře změněné poměry časové se nehodí« a pod. Naproti tomu však nebyly štolní patenty pocházející z 18. stol. ovšem nikdy výslovně zrušeny nebo novými době přiměřenými štolními řády nahrazeny. Čl. 15. stát. zák. zák. ze dne 21. prosince 1867 bylo sice církvi poskytnuto právo vnitřní svoje záležitosti samostatně si spravovati, a motivy k §§ 23—27 zák. ze dne 7. května 1874 také uznávají, že »církevní dávky patrně za vnitřní církevní záležitost sluší pokládati«; ano § 24 cit. zák. mluví přímo o stávajících »církevních« řádech štolních a motivy v patentech o štolních sazbách výslovně »zeměpanské direktivy« shledávají. Přes to prohlašují motivy na témž místě patenty o štole za »toho času v platnosti jsoucí« a v ministerských výnosech, jakož i v rozhodnutích spr. s. dv. byly od r. 1874 staré štolní patenty opětovně jako »platné« a »po právu pozůstávající« uznány neb alespoň předpokládány.

Odpor v tom se objevující dochází svého rozřešení tím, že staré štolní řády, byť i dle shora uvedeného buď vůbec se jich neužívalo nebo alespoň v míře velice skrovné ve styku mezi duchovními správci a věřícími, přece ve vztazích mezi státní mocí a církví dříve i nyní v platnosti a účinnosti zůstaly. Tak ku př. jsou tyto štolní řády především rozhodny, jedná-li se o poskytnutí politické exekuce se strany státní moci, nebo jde-li o konstatování a posouzení opačné úmluvy (kontravence). Rovněž klerus se své strany šetří až posud ponejvíce císařských patentů, jde-li o súčtování jeho s vládou, zejména při vydávání fassí (příznání) a úctech po ukončené administraci fary (viz čl. Intercalare). V té okolnosti, že staré štolní řády jsou zachovávány tam, kde tomu nic nebrání, kdežto to, co v nich jest neudržitelno, praxí přiměřeně bylo změněno, spočívá také důvod, že o formální zrušení těchto starých patentů, jež, pohlížíme-li na ně se stanoviska moderního, jeví se jako nestvůrné právnícké unikum, a o všeobecnou duchu času přiměřenou úpravu štolních poplatků, jež by jen nové a snad ještě větší obtíže způsobila, až podnes, nehledíc k opětovaným pokusům, ani s církevní strany nebylo vážně usilováno ani se strany státu jehnáno.

III. Překročení štolny. Překročení štolny (praegravace štolny) záleží v nemírném a neospravedlněném požadování štolních poplatků. Aby se tomu předešlo, vytkly vlastní štolní řády měřítko pro přípustné poplatky; stane-li se tak však přece, pečuje zákon o nápravu a potrestání (§ 26 zák. ze dne 7. května 1874). Důvodné stížnosti na překročení štolny náleží, jak zkušenost učí, k výjimkám velice řídkým. Častěji vyskytují se žaloby před nižšími instancemi nebo stížnosti v tisku vyvolané zejména tendenčními agitacemi a obyčejně pak zakládající se na mylném názoru.

K odůvodnění skutkové povahy překročení štolý totiž nikterak nestačí, že snad poplatková dávka za určitý úkon vybraná nesouhlasí s příslušnou rubrikou štolního řádu pro dotyčnou korunní zemi vydaného. Neboť v první řadě sluší tu uvážiti, zdali vůbec dotyčný úkon byl též skutečně předsevzat tím způsobem, pro který ona sazba jest vytčena. Ve většině případů a zejména, pokud se pohřbů týče, téměř ve všech případech lze však konstatovati, že buď na ten úkon sluší vztahovati vyšší třídní sazbu, než kterou strana čítá, neb alespoň že při něm bylo použito různých jednotlivostí obřadnosti aktu zvyšujících, pro něž štolní řády vůbec žádné sazby nevykazují a za něž tudíž dle obyčeje nebo dle úmluvy přiměřený honorář požadován býti může. To platí jmenovitě pro mnohdy v pravdě cbitžné doprovázení mrtvol, pro očekávání příchodu stran často hodiny trvající, pro použití drahocennějších obřadních rouch (paramentů) a pod. V takových případech slušelo by pak dále uvážiti, zdali se nevyvinula místní nebo provincialní modifikace všeobecného štolního řádu, kteréž v odpor vzatá dávka skutečně odpovídá, nebo zdali v jednotlivém případě nebyla předem uzavřena zvláštní úmluva mezi duchovním správcem a stranou ohledně modalit úkonu, jenž měl býti předsevzat a o výši poplatku za úkon ten povinného. Ve všech těchto případech byla by pak žaloba ovšem bezdůvodná.

Jelikož nároky duchovenstva na štolu jsou zaručeny normami ve státních zákonech obsaženými (ve štolních řádech) a i shora uvedené jich modifikace se zachovávají nikoli bez vědomí a tím méně proti intenci zákonodárce, náležejí žaloby pro kontravenci a nároky náhradní před politické úřady správní. Příslušnost trestního soudu by musela býti odůvodněna zvláštními okolnostmi, jež spadají již mimo obvod pouhé praegravace. Z toho, že dle § 26 zák. ze dne 27. května 1874 správní úřad, prve než vynese nález, má slyšeti biskupský ordinariát, sluší souditi, že nelze prostě mechanicky bráti za měřítko patent o taxách štolních z minulého století pocházející, nýbrž že po právu pozůstávají též místní různosti, o nichž ordinariát může podati autentické svědectví.

Odsouzení vinníka a jeho potrestání (peněžitou pokutou až do 100 zl., v případě opakování žádostí za jeho odstranění s církevního úřadu) jest podmínkou pro nález na vrácení toho, co přes míru bylo žádáno. Žaloby tohoto druhu ostatně dle § 4 min. nař. ze dne 3. duhna 1855 č. 61 ř. z. nemají býti přijímány, když od domnělého překročení taxy uplynuly již 3 měsíce.

Řády tržní viz Tržnictví.

Řády vinařské.

I. Část všeobecná.

Jakkoli většina korunních zemí této poloviny říše zabývá se vynikající měrou vinařstvím a jakkoli vzájemný poměr majitelů vinic a osob u nich zaměstnaných vyhledává zvláštních uspořádání právního: má jedinké Štýrsko v oboru tomto žádoucí opatření; bylť vydán zemským zákonem ze dne 2. května 1886 č. 26. ř. z. řád vinařský pro Štýrsko. Objem tohoto služebního poměru, jakož i objem práv a povinností služebnictva tohoto jest celkem ve všech rakouských vinných zemích téměř povahy totožné, jelikož ustanovení štýrského řádu vinařského vytvořila se jen ze všeobecných zvyklostí a odtud i v ostatních korunních zemích docházejí tu většího, tu menšího použití.